

NIEUWLANDERSINGEL 47

Algemeen

Nieuwlandersingel 47-hoek Emmastraat (voorheen nr. 46) is een voorbeeld van een vrijstaand hoekpand dat oorspronkelijk werd gebouwd als royale villa. Het pand telt twee bouwlagen onder een samengesteld dak. Een markant onderdeel is de veelhoekige erkertoren op de hoek. Een andere bijzonderheid van het pand wordt gevormd door de grote glas-inloodramen in het trappenhuis, voorzien van veelkleurige figuratieve voorstellingen.

Het pand werd in 1907 opgetrokken in opdracht van de gemeente-ontvanger G.G. Vonk. Het ontwerp werd gemaakt door de bekende Alkmaarse architect P.N. Leguit (Zaandam 1874-Alkmaar 1941).

De bouwstijl van het pand is de zogeheten oudhollandse stijl, dat wil zeggen een traditionalistische stijl met allerlei ontleningen aan de Hollandse renaissance van de 17de eeuw. Karakteristiek voor deze oudhollandse architectuur zijn trap- en puntgevels, siermet-selwerk en luiken. Bij dit huis valt met name het fraaie oudhollandse siermet-selwerk aan de voorgevel op. De luiken zijn bij een modernisering verdwenen, evenals diverse houten balkonhekken.

Als dakbedekking zijn bij de oudhollandse architectuur vaak oudhollandse pannen of leien toegepast. Dat is ook bij dit pand het geval.

Het idee om panden in oudhollandse stijl te ontwerpen voor het Emmakwartier is kennelijk ontleend aan de bekende Haarlemse architect J. van der Steur, die deze voor Alkmaar toen nog nieuwe stijl kort te voren in het Emmakwartier geïntroduceerd had bij het indrukwekkende huis Emmastraat 109/hoek Nieuwlandersingel (ontwerptekening april 1907).

Overigens laat het pand Nieuwlandersingel 47 ook enkele strakke jugendstil details zien. De jugendstil details van Nieuwlandersingel 47 zijn aangebracht aan de voordeur en aan de raamstijlen in de erkertoren.

De ontwerpbladen dateren van september 1907, de bouwvergunning werd op 10 oktober 1907 verleend. Blauwdruk van het ontwerpblad en bouwvergunning zijn aanwezig in het Bouw- en Woningtoezichtarchief van de gemeente Alkmaar. Daar bevindt zich ook de ontwerptekening van Leguit uit juli 1908 voor het voortuinhek met de bijbehorende vergunning van 16 juli 1908.

De ontwerper

De ontwerper van het pand Nieuwlandersingel 47, P.N. Leguit, geldt als een van de bekendste architecten in Alkmaar, uit de eerste helft van de twintigste eeuw. Leguit heeft tal van belangrijke bouwprojecten in de stad op zijn naam staan. Ook voor het Emmakwartier heeft hij verschillende panden gebouwd. Behalve het grote pand Nieuwlandersingel 47/hoek Emmastraat (1907) ontwierp hij onder meer de panden Emmastraat 103 (1908), Emmastraat 105 (1909), Emmastraat 107 (1909), Emmastraat 97 (1912) en het pand Juliana van Stolberg-laan 1/hoek Kennemerstraatweg (1913). Sinds 1905 woonde Leguit zelf vlakbij zijn klantenkring in het Emmakwartier. Hij bewoonde Nieuwlandersingel 42, een pand dat in 1905 door architect Balder was ontworpen. Later verhuisde Leguit naar Kennemerpark 14, waar hij in 1924 een bestaand huis liet vervangen door een pand naar eigen ontwerp in traditionalistische stijl.

Opdrachtgever/ eerste bewoner

Het huis Emmastraat 107 werd gebouwd in opdracht van Gerrit Gilliss Vonk, de toenmalige gemeente-ontvanger. Hij liet het huis bouwen, ten einde er zelf te gaan wonen. Vonk was een oom van Leguits echtgenote Alida Vonk.

Beschrijving

Indeling

De ontwerptekening van het pand laat een bijzondere indeling zien. De entree bevindt zich ongeveer in het midden. Hier vindt men achtereenvolgens de vestibule en de gang. Rechts van de vestibule en de gang liggen twee kamers-en-suite met schuifdeuren.

Links van vestibule en gang zijn achtereenvolgens een spreekkamer, een trappenhuis met bordestrap en een grote keuken. Het privaat bevindt zich in het trappenhuis, aan het bordes halverwege de begane grond en de verdieping. Onder de gang en het trappenhuis is een kelder.

Niet alleen de indeling van de begane grond, ook die van de verdieping wijkt enigszins af van het gangbare type. Boven de twee kamers-en-suite zijn niet, zoals gebruikelijk, twee grote slaapkamers achter elkaar aangelegd, maar drie. Een dergelijke opzet is alleen mogelijk bij panden, waarvan de zijgevel vrij ligt, zodat er ramen in kunnen worden aangebracht voor de toetreding van licht en lucht.

Voorts ziet men op de verdieping boven de spreekkamer nog een vierde kamer en boven de keuken een royale badkamer met ligbad, in die jaren nog een bijzonderheid in Alkmaar. Bovendien is er van begin af aan een tweede toilet op de verdieping. Ook dat is in die jaren iets bijzonders.

Aan de achterzijde is, zoals gebruikelijk bij villa's en royale herenhuizen uit deze periode, op de begane grond een serre en daarboven een balkon.

De ruime zolder biedt ruimte aan extra vertrekken.

De voorgevel

Veel huizen in dit deel van de Nieuwlandersingel hebben een voorgevel waarvan een gedeelte risaleert (risalieren = naar voren springen). Ook bij Nieuwlandersingel 47 is dat het geval, en wel aan de rechterzijde. De architect maakte van de merkwaardige vorm van het bouwterrein gebruik om de risaliet veel verder naar voren te laten springen dan bij de overige panden in de wijk.

De voorgevel van Nieuwlandersingel 47 is opgetrokken uit rode baksteen, gemetseld in kruisverband. De iets naar voren springende plint is echter van donkerrode baksteen. De plint wordt afgesloten door een rand geprofileerde baksteen met een kwarthol. Ter hoogte van de raamdorpels zijn blokjes natuursteen aangebracht. Alle deuren en vrijwel alle vensters hadden oorspronkelijk bovenlichten, voorzien van een roedenverdeling van drie lagen kleine ruitjes. Alle roedenverdelingen zijn bij modernisering in 1971 verdwenen. Ook de vele houten luiken die te vinden waren voor de onderramen zijn bij die gelegenheid verdwenen.

De entree bevindt zich ongeveer in het midden van de voorgevel, in een kleine uitbouw. Een trapje van enkele treden leidt naar de voordeur. Deze is voorzien van een bovenlicht. De oorspronkelijke blank gelakte vakkendeur, vervaardigd naar een ontwerp van Leguit in sobere jugendstil vormen, is nog aanwezig. De uitbouw draagt een balkon. Het oorspronkelijke balkondek met bewerkte houten spijlen is verdwenen. Het balkon is toegankelijk via een balkondeur (niet meer de oorspronkelijke) met bovenlicht.

Links van de voordeur bevindt zich een vierdelig venster. Het venster wordt bekroond door een gemetselde boog, waarin vijf blokjes natuursteen. Onder de boog bevindt zich siermetselwerk, uitgevoerd in baksteen.

Ook op de verdieping bevindt zich zo'n vierdelig venster en wel links van het balkon. Dit venster wordt echter niet bekroond door een gemetselde boog, maar door een strek. In de strek zijn drie blokjes natuursteen opgenomen.

In de risaliet rechts van de voordeur bevindt zich zowel op de begane grond als op de verdieping een schuifvenster met bovenlicht. Het venster op de begane grond is voorzien van een gemetselde boog waarin drie blokjes natuursteen zijn opgenomen. Onder de boog bevindt zich siermetselwerk, uitgevoerd in baksteen. Het venster op de verdieping is voorzien van een strek waarin drie blokjes natuursteen zijn opgenomen.

De erkertoren

Rechts op de hoek van de risaliet bevindt zich een veelhoekige erkertoren. De erkertoren heeft op de begane grond een borstwering van baksteen, daarna volgt een zone die samengesteld is uit houten stijlen, waartussen vensters met bovenlichten. De stijlen zijn zeer breed en hebben een ronde vorm. Bovendien zijn zij voorzien van een versiering, bestaande uit horizontale groeven. De vensters worden bekroond door bogen waaronder siermetselwerk van bakstenen. Daarboven ziet men weer achtereenvolgens een borstwering van baksteen en houten stijlen (van hetzelfde type als op de begane grond) waartussen vensters met bovenlichten. Ook deze vensters worden bekroond door bogen waaronder siermetselwerk van baksteen. Boven de bogen ziet men gewoon muurwerk van baksteen in kruisverband, met aan elke torenzijde een natuurstenen ster motief.

De westerzijgevel (langs de Emmastraat)

De zijgevel langs de Emmastraat heeft links zowel op de begane grond als op de verdieping een venster met bovenlicht. De vensters op de begane grond hebben bogen met siermetselwerk, die op de verdieping worden bekroond door strekken.

Rechts was op de begane grond oorspronkelijk een brede erker op trapeziumvormig grondplan, daarboven een balkon. Deze erker en het bijbehorende balkon zijn echter verdwenen bij de verbouwing van 1971. Waar vroeger op de verdieping een dubbele deur was onder een bovenlicht, die toegang gaf tot het balkon, is thans een zesdelig venster met bovenlichten. Het geheel wordt bekroond door een lange strek.

De oosterzijgevel (zichtbaar vanaf de Nieuwlandersingel)

In de oosterzijgevel zijn in het midden twee grote vensters boven elkaar die licht geven aan het trappenhuis. Elk venster telt 3x3 ramen en is gevuld met een groot tafereel in glas-in-lood. Het centrale motief in beide vensters is een blauwe omlijsting, versierd met festoenen (slingers) en linten. De achtergrond is van geel glas. Binnen de blauwe omranding laat het benedenvenster een poldermolen zien, het bovenvenster toont een dorpsgezicht met kerktoren.

De beëindigingen van de gevels en van de erkertoren

Het linkerdeel van de voorgevel wordt afgesloten door een lijst, de risaliet rechts door een puntgevel. Ook bij de westerzijgevel van het pand komt zo'n combinatie van lijstgevel en puntgevel voor. De oosterzijgevel wordt afgesloten door een brede trapeziumgevel.

De lijsten zijn opgebouwd uit een architraaf, een fries en een kroonlijst. De architraaf bestaat uit een band van natuursteen. Daarboven ziet men een fries bestaande uit rechthoekige vakken gevuld met siermetselwerk van kleine bakstenen in visgraatverband. Tussen deze vakken zijn smalle bewerkte consoles die naar boven toe uitkragen. Zij dragen de geprofi-

leerde houten kroonlijst, die tevens dienst doet als gootlijst.

Boven de kroonlijsten ziet men kleine dakkapellen uitsteken die tot het oorspronkelijke ontwerp behoren en die van begin af aan een eenvoudige rechthoekige vorm hebben.

De schuine zijden van de bakstenen puntgevels worden afgedekt door eenvoudige geprofileerde houten windveren die aan de uiteinden een knik naar buiten maken. In de puntgevels bevindt zich een klein zoldervenster, voorzien van een strek met drie natuurstenen blokjes. Daarboven zijn een of meer stenen stermetiefjes aangebracht. Ook de trapeziumgevel is voorzien van eenvoudige windveren.

Het muurwerk van de erkertoren is hoger opgetrokken dan de aanzetten van de puntgevels. De erkertoren wordt afgesloten door een lijst van hetzelfde type als boven de voorgevel en de westerzijgevel.

Dak

Het pand Nieuwlandersingel 47 wordt gedekt door een samengesteld dak. Zowel langs de Nieuwlandersingel als langs de Emmastraat ziet men een zadeldak met de nok parallel aan de straat. De risalieten zijn voorzien van een eigen zadeldak, verbonden met het hoofddak. Alle dakschilden zijn voorzien van rode geglazuurde oudhollandse pannen.

De hoekerker is voorzien van een ingesnoerde spits. Deze is bekleed met koper. De oorspronkelijke dakbedekking bestond uit leien. Op de top van de spits staat een windwijzer in de vorm van een pijl.

Tuinhek

De voortuin was oorspronkelijk voorzien van een halfhoog ijzeren spijlenhek. Dit vertoonde een eenvoudige rechtlijnige vormgeving die in de jaren rond 1905-1915 vaker in Alkmaar werd toegepast. Het hek is echter verdwenen, vermoedelijk bij de grote modernisering van 1971. Daarvoor in de plaats kwam een zeer laag bakstenen tuinmuurtje met een heg.

Motivering

Nieuwlandersingel 47 is een goed voorbeeld van een herenhuis uit 1908/1909 in oudhollandse stijl, waarin ook enkele motieven voorkomen in strakke, lineaire jugendstil (o.a. in de voordeur).

Het pand is tevens van belang als voorbeeld van het werk van de bekende Alkmaarse architect P.N. Leguit.

Bovendien is dit pand van belang als onderdeel van de gaaf bewaarde gevelwand langs de Nieuwlandersingel en wel van het gedeelte dat de noordelijke grens vormt van het Emmakwartier.

Carla Rogge,

Bureau Monumentenzorg en Archeologie Alkmaar, 14 november 1997